

**Ключевые слова:** государство, Церковь, государственно церковные отношения, Новейшее время, Католическая Церковь, Первая мировая война, Бенедикт XV, конкордат, социальные доктрины Церкви, корпоративный капитализм тоталитарный режим, режим неопаганства, Вторая мировая война, марксизм, веротерпимость, теократия, цезаропапизм.

**V. Andrusishin, V. Bondarenko State, right and Church, in Newest history (XX – began XXI century)**

*Authors expose genesis of relations of the state and Church of period of Newest time.*

**Key words:** state, Church, state church relations, Newest time, Catholic Church, First world war, Benedict XV, concordat, social doctrines of Church, corporate capitalism totalitarian mode, mode of neopaganstva, Second world war, marxism, toleration, theocracy, cesaropapizm.

## КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

**Берназюк Я. О.**

*Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі*

### ПРАВО ВЕТО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СТРИМАНЬ І ПРОТИВАГ

*В статті автор досліджує такий інститут конституційного права як право вето Президента України, що є елементом системи стримувань і противаг та відіграє роль одного з найдієвіших способів пошуку компромісу між позицією парламенту та глави держави.*

**Ключові слова:** право вето, пропозиції Президента України до прийнятого Верховної Ради України закону.

Досліджуючи питання нормотворчої діяльності Президента України виникла необхідність проаналізувати таке повноваження глави держави як право вето, що реалізується шляхом підготовки письмових пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів, та його значення у системі стримувань і противаг.

Основу написання цієї статті склали науково-теоретичні ідеї вітчизняних та іноземних дослідників, зокрема, таких як А. З. Георгіца, Д. В. Мазур, Л. А. Окуньков, В. А. Рошин, С. Г. Серьогіна, В. Е. Чиркин, В. М. Шаповал та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існування значної кількості теоретико-методологічних розробок зарубіжних і вітчизняних вчених з питань реалізації главами держав повноважень стосовно застосування право вето до законів, прийнятих парламентами, недостатньо дослідженим залишається проблема ролі та місця цього повноваження у системі стримувань і противаг.

Досягнення поставленої мети реалізовувалось через постановку та послідовне вирішення таких основних завдань:

– дослідити існуючі способи впливу Президента України на Верховну Раду України шляхом застосування право вето;

– сформулювати основні підходи до визначення місця право вето Президента

України в системі стримувань і противаг;

– вивчити історію трансформацій, яких зазнавав такий інститут конституційного права як вето Президента України.

Позиції науковців щодо значення права вето глави держави в законодавчому процесі досить різні. Наприклад А. З. Георгіца вважає, що право вето глави держави в цілому справляє багатоплановий негативний вплив на суспільні проблеми і створює сприятливе підґрунтя для конституційного нігілізму у громадян [1]. Хоча згодом вчений приходиться до висновку, що “у США ефективним засобом нейтралізації Конгресом свавілля президентської влади є застосування законодавчого вето, що означає заборону, яка накладається Конгресом шляхом прийняттям спільної або простої резолюції однією з його палат на нормативні акти, що приймаються главою держави з повноважень, делегованих Конгресом” [2].

На думку В. М. Шаповала, володіючи правом вето щодо прийнятих парламентом законів, глава держави отримує можливість підняти законотворення, а не впливати на його результати, що ставить під сумнів реальність задекларованого принципу поділу влад [3]. М. В. Савчин вважає, що вето є серйозним засобом тиску на парламент, часте використання якого може свідчити про наявність елементів політичної кризи у відносинах між главою держави і парламентом [4].

Інший український вчений Г. І. Дутка займає позицію, згідно з якою “вето Президента не порушує суверенітету парламенту та його прав, а є цивілізованим способом балансування впливу на законодавче регулювання суспільних відносин” [5].

Російські вчені Л. А. Окуньков і В. О. Рощин, також вважають, що право глави держави на відхилення законів, які прийняті парламентом, є одним з найбільш ефективних засобів впливу глави держави на законодавчу діяльність парламенту [6]. У свою чергу, В. Є. Чиркин пов’язує право вето з повноваженнями глави держави здійснювати неспеціалізований конституційний контроль за законодавчою діяльністю парламенту [7].

Переважає більшість науковців, які досліджували питання вето глави держави сходяться на думці, що це є одним з елементів системи стримування і противаг. Крім того, Конституційний Суд України у справі щодо конституційності Закону України “Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України” [8] також прийшов до висновку, що надання Президенту України права вето стосовно прийнятих Верховною Радою України законів слід розглядати як один з елементів механізму стримувань і противаг у здійсненні влади.

На думку В. О. Туманова, вето глави держави є одним з елементів системи стримувань і противаг, що реалізує принцип розподілу влад [9].

Під час спеціального дослідження на тему “Стимування і противаги в системі поділу влади в Україні”, Н. А. Жук, приходиться до висновку, що рівновага законодавчої і виконавчої гілок влади може бути забезпечена, якщо система стримувань і противаг між ними у сфері законодавства побудована з урахуванням того, що вето на закони має носити не абсолютний, а відносний характер, тобто парламент вправі його подолати [10].

У свою чергу, С. Г. Серьогіна вважає, що шляхом використання права вето

Президент України здатен не допустити виходу Верховної Ради України за межі своєї компетенції і таким чином зберегти конституційний баланс сил на вищому щаблі державного механізму від парламентського диктату. На її думку, право вето, по суті, є похідним від повноваження глави держави щодо підписання та обнародування законів, і його існування покликане слугувати засобом захисту суспільства від законів, прийнятих під впливом тимчасових настроїв парламентарів [11].

На нашу думку, право вето Президента України як елемент системи стримувань і противаг є одним з найдієвіших способів пошуку компромісу між позицією парламенту та глави держави, який також відіграє важливу роль у процесі здійснення превентивного конституційного контролю за діяльністю Верховної Ради України та виконує роль запобіжника від прийняття законів, що не враховують всі аспекти суспільного життя.

Такий інститут конституційного права України як право вето має давню історію, яка бере свій початок ще задовго до прийняття Конституції України. Так, пункт двадцять перший статті 17 Конституції (Основний Закон) України [12], яка діяла до 28 червня 1996 року, передбачав, що Верховна Рада України повторно розглядає закон, щодо якого Президентом України застосовано вето. При цьому, цей Основний закон передбачав і зворотне право вето: до виключного відання Верховної Ради України належить питання накладення вето на укази Президента України у разі, якщо вони суперечать Конституції та законам України (пункт двадцять дев'ятий статті 97). Протягом дії цього положення Верховна Рада Україна приймала рішення про використання право вето стосовно указів Президента України “Про випуск Державних товарних облігацій національних ресурсів України” [13], “Про заходи щодо завершення бюджету на 1993 рік” [14], “Про створення акціонерного судноплавного концерну “Бласко” – “Чорноморське морське пароплавство” [15], “Про фінансово-промислові групи в Україні” [16] та “Про проведення опитування громадської думки з питань довіри громадян України Президентові України та Верховній Раді України” [17].

Крім того, відповідно до пункту двадцять сьомого статті 17 Конституційного договору “Про основні засади організації функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України”, укладеного між Верховною Радою України та Президентом України [18], парламент застосовував вето щодо указів Президента України “Про створення Фонду для розрахунків за енергоносії” [19] та “Про Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію та Положення про районну, районну в містах Києві та Севастополі державну адміністрацію” [20].

Цікавим є спосіб подолання (уникнення) Президентом України права вето парламенту на власні укази. Глава держави у випадку з Указом Президента України “Про Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію та Положення про районну, районну в містах Києві та Севастополі державну адміністрацію” – прийняв новий Указ [21], яким підтвердив чинність ветоаного Указу [22] та зобов'язав голів обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій керуватись у своїй діяльності положеннями про державні адміністрації,

затвердженими Указами Президента України. Аналогічно було підтверджено чинність Указу Президента України “Про проведення опитування громадської думки з питань довіри громадян України Президентів України та Верховній Раді України” [23].

Процедура використання право вето застосовувалася свого часу і до декретів Кабінету Міністрів України. Постановою Президії Верховної Ради України “Про процедуру проходження декретів Кабінету Міністрів України у Верховній Раді України” [24] було встановлено, що у разі наявності заперечень щодо змісту декрету і підстав для внесення його на розгляд Верховної Ради України з метою вирішення питання про накладання на нього “вето”. Заступник Голови Верховної Ради України за погодженням з Головою Верховної Ради України вносить це питання на розгляд Президії Верховної Ради, яка приймає рішення щодо скликання парламенту, на засіданні якої протягом 10 днів має розглянутися декрет і вирішитися питання стосовно доцільності накладання на нього “вето”; якщо протягом 10 днів Верховна Рада України не прийме рішення про накладання “вето”, Кабінет Міністрів України публікує декрет, який після цього набирає чинності.

Свого часу Президент України також володів повноваженням застосувати, так зване, право вето щодо актів, прийнятих Кабінетом Міністрів України. Згідно з пунктом 15 частини першої статті 106 Конституції України в редакції Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 року № 2222-VI (відповідно до рішення Конституційного Суду України [25] цей Закон з 30 вересня 2010 року визнано неконституційним у зв’язку з порушенням процедури його прийняття) Президент України мав право зупиняти дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності. На сьогодні таке право глава держави має стосовно нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, дію яких з мотивів невідповідності Конституції України та законам України Президент України може зупинити одночасно із зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності (частина друга статті 137 Конституції України).

### **Висновки.**

1. Право вето Президента України як елемент системи стримувань і противаг є одним з найдієвіших способів пошуку компромісу між позицією парламенту та глави держави, який також відіграє важливу роль у процесі здійснення превентивного конституційного контролю за діяльністю Верховної Ради України та виконує роль запобіжника від прийняття законів, що не враховують всі аспекти суспільного життя.

2. В історії конституційного права України були періоди, в яких, крім права вето Президента України стосовно законів Верховної Ради України, таке право мав парламент щодо указів глави держави та декретів Кабінету Міністрів України. Крім того, схожим на права вето у період 2006–2010 років було повноваження Президента України зупиняти дію актів Кабінету Міністрів України. На сьогодні аналогічне право глави держави пов’язано з його повноваженням зупиняти дію нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

### **Використані джерела:**

1. *Георгіца А. З.* Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці. – 1999. – С. 333.

2. *Георгіца А. З.* Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці. – 1999. – С. 379.
3. *Шановал В.* Термін “більшість” і “вето” в конституційному праві / Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 6. – С. 52.
4. Конституційна конфліктологія (конституційні механізми подолання політичних криз) : посіб. для викл. і студ. / за ред. М. В. Савчина, Л. В. Федоренка. – К. : Ін-т громад. сусп-ва. – 2008. – С. 92.
5. *Дутка Г. І.* Закон у системі нормативно-правових актів України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. – 2003. – С. 95.
6. *Окуньков Л. А., Роцин В. А.* Вето Президента : научно-практическое пособие. – М. : Городец. – Формула права. – 1999. – С. 9.
7. *Чиркин В. Е.* Конституционное право: Россия и зарубежный опыт. – М. : Издательство “Зерцало”. – 1998. – С. 70.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України” від 10 вересня 2009 року № 20-рп // Офіційний вісник України. – 2009. – № 72. – ст. 2488.
9. Конституция Российской Федерации: Научно-практический комментарий / под общ. ред. Б. Н. Топорнина. – М. : Юристь. – 1997. – С. 59, 87.
10. *Жук Н. А.* Стимування і противаги в системі поділу влади в Україні (загальнотеоретичні проблеми) : дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. – 2006. – С. 113.
11. *Серьогіна С. Г.* Компетенція Президента України: теоретично-правові засади : дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. – 1998. – С. 59, 87.
12. Конституція (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року, прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1978. – № 18. – Ст. 268.
13. Про накладання вето на Указ Президента України від 12 жовтня 1993 року № 447/93 “Про випуск Державних товарних облігацій національних ресурсів України” / Постанова Верховної Ради України від 12 листопада 1993 року № 3585-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – ст. 476.
14. Про економічне та соціальне становище в Україні / Постанова Верховної Ради України від 17 грудня 1993 року № 3739-ХІІ // Голос України від 21.12.1993.
15. Про Указ Президента України від 13 серпня 1993 року “Про створення акціонерного судноплавного концерну “Бласко” / Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1993 року № 3798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – ст. 71.
16. Про невідповідність Указу Президента України від 27 січня 1995 року № 85/95 “Про фінансово-промислові групи в Україні” чинним законам України” / Постанова Верховної Ради України від 2 березня 1995 року № 85/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – ст. 74.
17. Про невідповідність Указу Президента України від 31 травня 1995 року № 413/95 “Про проведення опитування громадської думки з питань довіри громадян України Президентіві України та Верховній Раді України” Конституції і законам України / Постанова Верховної Ради України від 1 червня 1995 року № 192/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – ст. 159.
18. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України “Про основні засади організації функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України” // Відомості Верховної Ради України. – 1995 р. – № 18. – ст. 133.
19. Про створення Фонду для розрахунків за енергоносії / Указ Президента України від 12 вересня 1995 року № 830 // Інформаційно-пошукова система “Ліга”.
20. Про застосування вето щодо Указу Президента України від 21 серпня 1995 року “Про Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію та

- Положення про районну, районну в містах Києві та Севастополі державну адміністрацію” / Постанова Верховної Ради України від 31 жовтня 1995 року № 406/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995 . – № 42. – ст. 307.
21. Про підтвердження чинності Указу Президента України / Указ Президента України від 21 серпня 1995 року № 760” від 18 листопада 1995 року № 1079 // Інформаційно-пошукова система “Ліга”.
  22. Про застосування вето щодо Указу Президента України від 21 серпня 1995 року “Про Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію та Положення про районну, районну в містах Києві та Севастополі державну адміністрацію” / Постанова Верховної Ради України від 31 жовтня 1995 року № 406/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995 . – № 42. – ст. 307.
  23. Про підтвердження чинності Указу Президента України від 31 травня 1995 року № 413 “Про проведення опитування громадської думки з питань довіри громадян України Президентові України та Верховній Раді України” / Указ Президента України від 5 червня 1995 року № 420 // Інформаційно-пошукова система “Ліга”.
  24. Про процедуру проходження декретів Кабінету Міністрів України у Верховній Раді України / Постанова Президії Верховної Ради України від 7 грудня 1992 року № 2823-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993 р. – № 5. – ст. 30.
  25. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30 вересня 2010 року № 20-рп // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. – Спеціальний випуск. – № 77. – 2010. – ст. 2597.
  26. Рішення Конституційного Суду України у справі у справі за конституційним поданням 73 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) здійсненого Президентом України права вето стосовно прийнятого Верховною Радою України Закону України "Про внесення змін до статті 98 Конституції України" та пропозицій до нього (справа щодо права вето на закон про внесення змін до Конституції України) від 11 березня 2003 року № 6-рп // Офіційний вісник України. – 2003. – № 16. – ст. 710.

***Берназюк Я. А. О законодательных инициативах Президента Украины.***

*В данной статье автор исследует такой институт конституционного права как право вето Президента Украины, что является элементом системы сдержек и противовесов и играет роль одного из самых действенных способов поиска компромисса между позицией парламента и главы государства.*

***Ключевые слова:*** право вето, предложения Президента Украины к принятому Верховной Радой Украины закона

***Bernazyuk J. Veto of the President of Ukraine in the system of checks and balances.***

*In this article the author examines such institute of constitutional right as the institute of the veto of the President of Ukraine that is part of the system of checks and balances, and acts as one of the most effective tools to find a compromise between the position of the Parliament and the Head of State.*

***Keywords:*** veto, proposals of the President of Ukraine to the Law, adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine.